

Dins i fora de la presó

L'altra cara de la llibertat

LAURA BLANCAFORT
MARIETA FIGUERAS
POL PARRILLA

El sistema penitenciari a Catalunya no funciona. La taxa de reincidència dels presos continua sent massa elevada i això demostra que les pràctiques que s'estan imposant des de l'administració no donen els resultats esperats.

- Quan va aconseguir la llibertat i va sortir de Brians 1 feia bona cara, tenia un físic maco i semblava rehabilitat.
- I vas tornar a veure a l'expresidiari?
- Va tornar a la garjola al cap de dues setmanes amb la cara tota xuclada. Havia perdut pes i se li notava la falta d'heroïna.

Al final del segle XX es va decidir apostar per la rehabilitació i reinserció social dels interns. Canvis, transformacions i modernitzacions que, al cap de vint anys, segueixen sent una utopia. Tot i les noves estratègies i els nous programes de formació, hi ha molts interns que es queixen per defensar els seus drets bàsics. Aquest hivern passat, a Brians 1 hi va haver una plantada per la poca quantitat de menjar que se'ls donava al llarg dels cinc àpats del dia. Fa dues setmanes, a Brians 2, els funcionaris van haver de tornar a suportar queixes dels presos perquè els seus àpats no duïen prou proteïna.

El 1984, els serveis penitenciaris de Catalunya van iniciar una remodelació del seu sistema que promovia la reinserció dels presos a la societat a través d'una bona educació. "Jo tinc un pacient que ha estudiat els dos primers cursos de dret dins la presó", explica Ferran Blancafort, psicòleg de l'Àrea

de Serveis Socials d'Execució Penal a l'Àmbit Territorial de Barcelona, tot exposant les oportunitats que se'ls dona.

Ara bé, quants presos escullen dedicar unes quantes hores al dia a estudiar quan no dormen bé a les nits i no tenen una intimitat digna? Des dels mitjans i l'administració s'ha volgut destacar les bones millores educatives que hi ha dins la presó, però en realitat, només un cinc per cent dels presos decideixen seguir les classes que se'ls ofereix gratuïtament. Per seguir aquest percentatge, només vint interns de tots els set mil que hi ha a Catalunya, estan estudiant una carrera a la UNED.

De fet, fa pocs mesos es va inaugurar un mòdul especial amb un seguit d'experts per seguir la bona conducta de la gent que té

més limitacions psicològiques. L'espai tenia una cabuda per a cinquanta presos i només s'hi

El problema no és tan sols de l'expresidiari, sinó que bona part de la culpa és de l'administració

van voler apuntar tres persones. Quan els mitjans s'hi van desplaçar per fer-ne un reportatge, hi havia tan pocs interns que van posar a gent d'altres mòduls per fer de figurants i fer veure que aquesta novetat estava funcionant bé.

APRENDRE A PESCAR

El sistema presidiari s'està equivocant. La primera aposta ha estat per l'educació. Els presos tenen accessibilitat a cursos d'analfabets, per fer l'ESO, de català, d'espanyol per estrangers, el batxillerat o convenis amb la UNED que poden estudiar qualsevol carrera. Ara bé, si els presos no volen estudiar i quan surten no han après a seguir unes rutines sanes que els ajudin en la seva reinserció social és que alguna cosa falla. La resposta és clara: el sistema dona el peix al pres sense ensenyar-lo a pescar.

Seguint aquest criteri, podem entendre que el delinqüent reincideixi. A més a més, residir a les presons de Catalunya és més fàcil del que ens podem arribar a imaginar. Exposem un exemple. Si bé en aquest pla de rehabilitació presidiari les drogues no hi haurien de tenir cabuda, el lliure moviment d'aquestes substàncies il·legals entre garjoles demostra tot el contrari.

Abans, els funcionaris podien localitzar l'entrada il·legal de drogues a través dels rajos X. Aquesta prova mostrava les bossetes que els presos ingerien en els seus permisos continus per sortir a l'exterior, on es podien comunicar altra vegada amb ambients conflictius. Fa pocs anys, aquests exàmens es van haver de modificar perquè es va demostrar que aquestes proves eren dolentes per l'organisme humà. Si a això hi afegim que els presos poden gaudir de diversos vis-a-vis íntims o familiars i que mantenen contacte amb l'exterior, el control de possessió de drogues es fa gairebé impossible.

Ara bé, en aquest lliure moviment de substàncies addictes hi neix una ironia: els mateixos funcionaris afirmen que prefereixen que sigui així. De fet, resulta molt més fàcil vigilar un pres drogat que no pas mantenir sota ordre a una persona amb els símptomes de l'abstinència.

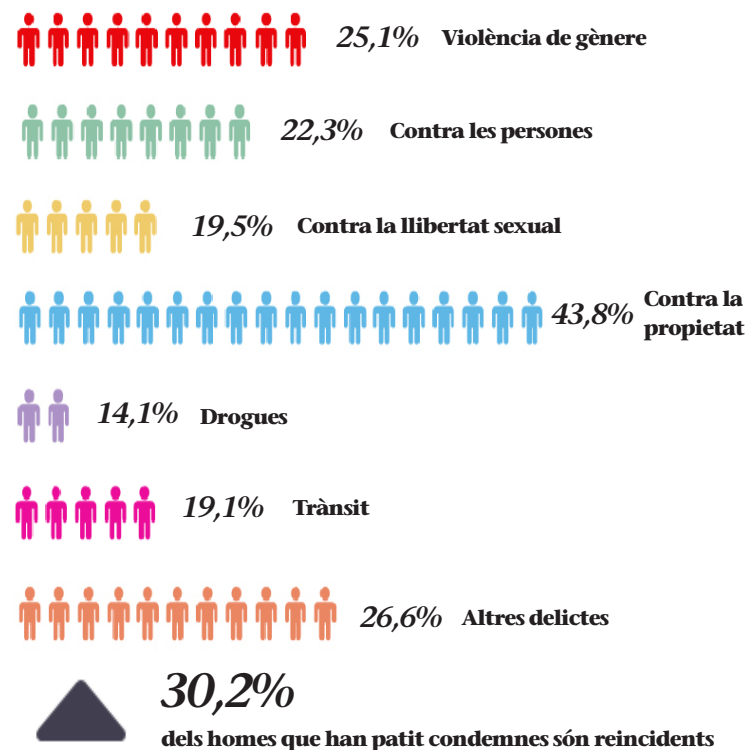
LA BOMBOLLA PROTECTORA

Les presons catalanes segueixen volent reeducar els condemnats per ensenyar-los unes rutines sanes i forçant-los a seguir activitats rehabilitadores. Ara bé, què passa quan aquests presos surten al carrer després d'uns anys amb els mateixos horaris i les mateixes rutines? A Catalunya, més d'un trenta per cent d'aquests delinqüents xoquen amb una realitat dura i difícil d'assumir que els acaba obligant a reincidir.

El problema no és tan sols de l'expresidiari, sinó que bona part de la culpa és de l'administració. El conjunt de funcionaris, educadors i psicòlegs han volgut que el pres visqui amb uns hàbits sans sense ensenyar-los per què són tan importants de seguir. Els presos viuen durant una temporada, sigui curta o llarga, sota unes condicions òptimes que es converteixen en una bombolla protectora dels ambients perillosos que viuen els delinqüents a fora de la presó. I quan la bombolla desapareix, neix la ironia de la lliber-

Delictes reincidents

INFOGRÀFIC 1

ELABORACIÓ PRÒPIA: DADES EXTRETS DELS CENTRE D'ESTUDIS JURÍDICS DE LA GENERALITAT DE CATALUNYA

(*) **Plantada:** Els interns no es mouen d'un dels espais de la presó, desobeint els funcionaris, i reivindiquen algun dret que troben a faltar.

La Model forma part dels setze centres penitenciaris de Catalunya.

LAURA BLANCAFORT

tat. El dret més important de l'home és aquell que li permet escollir què vol fer, com ho vol fer i en el moment que ho vol fer. Aquesta

La vida que es troben fora de la garjola es pot transformar en un mal son pels presos sense recursos

autonomia és la facultat més preuada pels condemnats. Ara bé, la vida que es troben fora de la garjola es pot transformar en un mal son per les persones que no tenen cap tipus de recurs, com els sense sostre o els estrangers que no volen marxar d'Espanya. Fa uns anys, l'administració avisava al pres de què ja havia complert la seva condemna i que, al cap de tres dies, obtindria la llibertat. Sabent això, el pres acostumava a autoleccionar-se perquè no el deixessin

sortir de la protecció presidiària. La solució per part dels centres penitenciaris ha estat deixar d'avisar i dur el pres directament a la porta de sortida. Després d'aquest canvi, només hi ha hagut una situació conflictiva. Ara fa un any, a La Model de Barcelona, un home que va obtenir la seva llibertat va atracar a la primera persona que es va trobar pel carrer. Just després, es va esperar assegut a la vorera tot esperant que la policia el trobés ràpidament.

MÉS FACILITATS

El psicòleg Ferran Blancafort explica que avui dia, si un pres vol, pot adquirir dins la presó una rutina i uns hàbits de vida pautats que s'allunyen molt del pres conflictiu que es passa tot el dia tirat al pati buscant baralles. Poden treballar al llarg del matí, tenen la possibilitat d'escollir entre sis dietes alimentàries, realitzar pràctiques esportives al gimnàs o a les pistes poliesportives i poden fer la migdiada davant la televisió. I no tan sols això, sinó que el sistema està

Eixos bàsics del model de rehabilitació a les presons catalanes

1. Motivació

Desenvolupar diversos sistemes d'avaluació i motivació de les persones internes.

2. Individualització

Dissenyar un sistema d'atenció individualitzada, amb especial atenció als procediments d'ingrés a un centre penitenciar, als programes específics per a interns amb diagnòstic de discapacitat psíquica i als programes de prevenció de suïcidis.

3. Fomentar valors

Executar programes d'intervenció amb la població interna que promoguin i fomentin els valors de la convivència, l'educació, o altres, per a la pau i la riquesa de la diversitat.

4. Comunicació i cultura

Desenvolupar programes que fomentin l'ús de les tecnologies de la informació i de la comunicació, programes de difusió cultural i mediació intercultural i programes d'educació esportiva.

5. Adaptació

Establir i aplicar un model comú de separació interior que faciliti tant l'execució de programes especialitzats com l'adaptació conductual dels linterns.

6. Col·laboració

Fomentar la col·laboració i participació de les entitats públiques i privades.

DADES EXTRETES DE LA DIRECCIÓ GENERAL DE SERVEIS PENITENCIARIS DE CATALUNYA (2011)

pensat per fer que aquell qui porta molts anys tancat, tingui oportunitats per sortir abans. Si el condemnat aconsegueix dur una conducta correcta de forma reiterada, el jutge concedeix una llibertat condicional. El mateix passa amb els majors de setanta anys. L'article 196 del reglament penitenciari dóna el dret als interins de més de 70 anys (no els 65 de jubilació de la resta de reglaments) a demanar el tercer grau o la llibertat condicional, i la mateixa llei és la que atorga a l'administració la capa-

La dura realitat que espera als expresidaris fora les reixes provoca el seu retorn

citat de cedir-la o no. Si els presos han dut una conducta adequada, normalment, se'ls dóna la llibertat per qüestions d'edat o de salut però, si hi ha risc de reincidència o ens trobem davant d'un cas amb perfil conflictiu, seguiran complint la seva condemna. Però, per norma general i a partir de certa edat, els presos acostumen a calmar-se perquè ja estan escarmentats, amb la qual cosa la majoria d'ells acaben sortint abans d'hora.

EL RETORN ERRONI

Malauradament, després d'una condemna, sigui de pocs o molts anys, toca començar de zero. Tot-hom s'estima més refer la nova vida a casa envoltat de la seva família, però la dura realitat que espera als expresidaris fora les reixes provoca el seu retorn on la privació de la seva llibertat els permet viure millor. Un cop fora no troben feina i han de passar per la humiliació de tornar a casa els pares i viure ajudats per la seva economia i pels 426 euros que cobren d'excerceració durant 18 mesos.

Malgrat tot, aquests ingressos no els permeten seguir tirant endavant. A més, l'estigmatització a la qual s'han d'enfrontar i la manca d'oportunitats és un cop encara més dur per tot aquell que ha passat per la bombolla de la presó. Tots arriben a la mateixa conclusió: "sóc lliure, però i ara què?". No obtenen resposta. Acostumats a les rutines i als horaris que els van imposar durant anys, es troben que ningú els diu què, quan i com han de fer les coses i, ells sols, no se'n surten. Dormint durant el dia i sortint a les nits, acaben tornant a les drogues i, sense voler-ho, a la presó.